

OKULÖNCESİNDE ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ETKİLEŞİMİ VE ÇOCUĞUN VERİLEN GÖREVİ YERİNE GETİRMEDEKİ ISRARI

V. Jane Hamilton¹
Donald A. Gordon

Çeviren:² Yrd.Doç.Dr. Tanju GÜRKAN*

Bir öğretmen "sıcak ve olumlu" ya da "soğuk ve eleştirici" olarak sınıflandırılabilse de, her bir öğretmenin etkileşimde bulunduğu çocuğa göre davranışları değişmektedir. Çocuklar da akademik başarının en önemli bir ögesi olan "sınıfta verilen görevleri yapmadaki kararlılık"ları konusunda değişik davranışlar gösterirler. Çünkü öğretmen çocuklarda görev davranışı geliştirme konusunda önemli bir model oluşturmaktadır. Öğretmenin davranışları ile öğrenci davranışları arasındaki ilişkiyi tesbit etmek için bazı araştırmalar yapılmıştır.

Okul öncesi çocuklarının görev davranışları üzerine, öğretmenlerin ve yetişkinlerin etkilerini inceleyen araştırmaları üç grupta toplamak olanaklıdır. Birinci tip çalışmalarda; çocukların deney ortamlarında görev ya da oyun durumlarındaki performansları ile deneycilerin çocuklara karşı olan davranışlarının etkileri incelenmiştir (Mc Coy ve Zigler, 1965; Allen, 1966; Wyer, 1968; Farnham-Diggory ve Ramsey, 1961; Taffel, O'Leary ve Armel, 1974). İkinci tip çalışmalar sınıftaki çocukların görev davranışlarını arttıracak işlevsel kuramların uygulanmasıyla ilgilidir. (Madsen, Becker ve Thomas, 1968; Hall, Lund ve Jackson, 1968; Brushell, Wrobel ve Michaelis, 1968) Üçüncü tip çalışmalar; çocukların verilen görevi yerine getirmedeki ısrarlılık farklılıklarının sosyal etkileşim kalıplarıyla olan ilişkisini belirlemeye yönelik olarak öğretmen-çocuk etkileşimlerinin doğal ortamda gözlenmesidir. Fagot (1973) okulöncesi çocuklarının dav-

1- American Educational Research Journal, Summer 1978, Vol. 15, No.3, Pp. 459-466.

2 Çeviride makale kısaltılarak özetlenmiştir.

*Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi

ranışlarını serbest oyun saatlerinde araştırmıştır. Daha alçak görev performansı gösteren çocukların öğretmenleri çocukları daha sık eleştirmekte, soruları yanıtlamaktan çok bilgi vermekte ve daha fazla fiziksel rahatlık sağlamaktaydı. Bununla beraber bu davranışlardan hangilerinin çocukların sınıf içinde daha alçak görev performansı göstermelerine neden olduğunu belirlemek olası değildi. Çünkü tek bir görev için çocukların görevi yerine getirmedeki ısrarları ile ilgili olan davranışlar ölçülmüş değildi.

Bu çalışmada; okulöncesi çocuklarının görevde ısrarlı olma davranışları konusundaki bulgular, hem sınıf hem de deney durumlarında gözlem yoluyla geliştirilmeye çalışılmıştır. Böyle bir yaklaşım, sınıfta ölçülen davranışla laboratuvar bulguları arasındaki ilişkiyi sergilemeyi mümkün kılmaktadır. İlk önce öğretmenlerle tek tek çocuklar arasındaki sınıf etkileşimi gözlenmiştir. Bir yandan öğretmenin sınıfı idare ederken tesadüflere bağımlı olan gizil gücü belirlenmeye çalışılırken, öte yandan çocuğun öğretmenin davranışını hemen izleyen tepkisel davranışı da kaydebilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, her bir çocuğun görev davranışı sınıf ortamında da ölçülmüştür. Sınıf dışındaki deney durumlarında çocuğun görevi yerine getirmedeki ısrarı (zor bir problemi çözmek için harcanan zaman) da belirlenmiştir. Çünkü görevle ilgili iki ortamda da benzerlik ve farklılıklar olduğundan çocuğun görev durumlarında desteklenmesi; özellikle sınıf öğretmeni ile olan durumlarda, onun hem sınıf içi hem de sınıf dışı görev ortamlarındaki davranışlarını etkilemektedir.

Çalışmanın hipotezleri şunlardır :

- 1) Sınıftaki görev davranışı ile deney durumundaki görev davranışı ilişkilidir.
- 2) Daha sık eleştirilen ve işlerine karışılan çocuklar sınıfta daha düşük görev davranışı gösterirler.
- 3) Daha sık eleştirilen ve işlerine karışılan çocuklar deney durumlarındaki görevleri yerine getirmede daha az ısrarlıdır.
- 4) Daha sık takdir gören çocuklar sınıftaki durumlarda daha iyidirler.
- 5) Daha sık takdir gören çocuklar deney durumlarındaki görevlerde daha ısrarlıdır.

Yöntem:*Katılanlar.*

Araştırmaya, dört Montessori sınıfına devam eden 28 öğrenci (7 erkek 21 kız) ve her sınıftaki öğretmen ve öğretmen yardımcıları katılmıştır. Çocukların hepsi beyazdı, yaşları 56 ile 78 ay arasında değişmekteydi. Hepsi orta sosyo-ekonomik düzeyin üst grubundaki ailelerden gelmekteydi. Araştırmaya, en az altı aydır aynı sınıfa devam eden ve anaokulu yaşında olan çocuklar dahil edilmişti. Biri kızıldereyi üçü beyaz olan dört kadın öğretmen ve dört beyaz, kadın öğretmen yardımcısı da araştırmaya katılan diğer boyutu oluşturmuştu. Her sınıfta gözlenen çocuk sayısı 5 ile 10 arasında değişmekteydi. Her sınıftaki toplam öğrenci sayısı ise 20 ile 28 arasındaydı.

İşlemler.

Çalışma beş temel aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; sınıf ortamında, öğretmenler ve öğretmen yardımcıları ile çocuklar arasındaki etkileşimin zaman dikkate alınarak gözlenmesi söz konusuydu. Öğretmenlerin her bir çocuğa karşı olan sözel davranışları, önceden belirlenmiş olan dokuz davranış kategorisinden birine konulmaktaydı. Belirlenen davranış kategorileri şunlardı: Çocuğa dikkat gösterme, ödüllendirme, eleştirme, soru yöneltme, izin verme, öğretme, yönlendirme, önerme, çocuğun yaptığı işe müdahale etme. Bu puanlama sisteminde çocuğun öğretmenin davranışı ortaya çıkmadan önceki durumu da ölçülmekteydi. Öğretmen çocuğa her ne zaman bir şey söylese çocuğun bu tepkiden önce hangi davranış kategorisini gösterdiği işaretlenmekteydi. Çocuğun davranış kategorileri şunlardan oluşmaktaydı: Görevle ilgili olarak bir iş yapma, görevle ilgisi olmayan bir işi yapma, soru sorma, yardım isteme, görevle ilintisiz konularda öğretmenle konuşma, belirsiz davranışta bulunma. Birinci aşamada her sınıfta otuzar dakikalık sekiz gözlem yapılmaktaydı. Bu gözlemler çocukların genellikle kendi yapacakları etkinlikleri kendilerinin seçtiği Montessori etkinlikleri sırasında yapılmıştı.

Çalışmanın ikinci aşamasında sınıf ortamında çocukların tek tek verilen görevle ilgili davranışları gözlenmiştir. Görevle ilişkili olan davranışlar şöyle belirlenmişti: İnceleme, manipule etme, kabul edilebilir herhangi bir başka Montessori etkinliğine geçme, öğretmenin yaptığı özel yönlendirmeyi yerine getirme. Her çocuğun görevle ilgili davranışları birer dakikalık gözlemler süresince izlendi, (Kro-

nometre ile zaman tutularak) ve kaydedildi. Her çocuk dört gün boyunca, günde en az altı kere gözlemleninceye kadar bu işleme devam edildi. Dört günlük gözlemler sırasında durağan davranışlar göstermeyen iki çocuk iki gün daha gözleme tabi tutuldu. Her bir çocuk için, her gün gösterdiği görev davranışının ortalama süreleri toplandı.

Üçüncü aşamada (ön-test aşaması) her çocuk sınıf dışındaki başka bir boş odaya alındı. Çocuktan bu odada, bir pilot çalışmayla belirlenen, gittikçe zorlaşan, blok düzenlemelerini kopya etmesi istendi. (Bu amaçla Wechsler Intelligence Scale for Children Kit'den dokuz ayrı blok düzenlemesi oluşturulmuştu). Çocuk görevle ilgili olarak şu şekilde yönlendirilmekteydi: "Bu gördüğün bloklarla yapılmış bir resim. Nasıl bir bütün oluşturduklarına bak. Resimdeki blokların benzerleri masada duruyor. Masadaki bloklarla bu resime benzer bir resim yapmaya çalış. Sana yardım edebilirim. Yardıma ihtiyacın olursa söyle. Olmazsa bitirdiğin ya da durmak istediğin zaman bana söyle." Belli bir düzenlemeyi bitiren çocuğa onu izleyen bir sonraki güçlük düzeyindeki düzenleme verilmekteydi. Bu işleme çocuk verilen düzenlemeyi bitiremeyinceye, yardım isteyinceye ya da daha fazla yapamayacağını söyleyinceye kadar devam edilmekteydi. Çocuk görevi bıraktığı zaman görevin güçlük derecesi kaydedilmekteydi. Bu kayıtlar besinci aşama için hareket noktası olarak kullanılmaktaydı.

Dördüncü aşamada deneyci çocuklara öğretmen yardımcısı olarak tanıtılmakta ve kendilerine her zaman yardıma hazır olduğu söylenmekteydi. Deneyci öğretmen yardımcısı rolünü oynayarak her bir sınıfta bir gün bulunmaktaydı. Bu aşamada çocukların deneyci ile böyle bir ilişki kurarak, ondan çekinmelerinin ve korkmalarının önlenmesi amaçlanmaktaydı.

Beşinci aşamada; her çocuk deneyci tarafından başka bir odaya alınmakta, kendisine en son bıraktığı düzeyden iki düzey daha zor olan bir blok düzenlemesi verilmekte ve onu yapması istenilmekteydi. Blok düzenlemesi için her bir çocuğa verilen maksimum süre 25 dakikaydı. Verilen süreden önce blokları düzenlemeyi bitiren çocuğa bir sonraki güçlük düzeyindeki düzenleme verilmekteydi. Verilen süre dolduğunda, çocuk başka bir işle meşgul olmaya başladığında, yardım istediğinde ya da durmak istediğini söylediğinde işleme son verilmekteydi.

Sonuçlar:

Deney ve sınıf ortamlarında görevi yerine getirmedeki ısrarlılık puanları arasındaki ilişki, tüm sınıflar gözönüne alındığında anlamlı bulunmuştur (Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı. 53).

Sınıf ortamında daha fazla eleştirilen ve yönlendirilen çocuklar alçak, daha çok öneri alan çocuklar yüksek puan almışlardır. Aynı şey deney ortamında da ortaya çıkmıştır. Çalışmanın hipotezine aykırı olarak sınıfta öğretmenden fazla ilgi gören çocuklar deney ortamında daha az ısrarlılık göstermişler, sınıfta daha az ilgi gören çocuklar ise deney ortamında verilen görevi getirmede daha ısrarlı davranışlardır. Öğretmenin ilgi ve dikkati ile sınıf ortamındaki puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur ama bulunan bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tartışma:

Öğretmenlerin eleştiri, öneri ve yönlendirme davranışlarıyla çocukların görev durumlarında gösterdikleri davranışlar büyük ölçüde ilişkilidir. Bu sonuç, Fagot (1973)'un sonuçlarını destekleyici yöndedir.

Bu çalışmada; sınıfta daha fazla öneri alan çocukların, daha az öneri alan çocuklara kıyasla, sınıf ve deney ortamlarında, daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Sınıfta daha fazla yönlendirilen (direktif alan) çocuklar ise deney ortamında daha alçak puanlar almışlardır. Çünkü çocuğa devamlı direktif verme onun iç denetimini oluşturma ve bağımsız davranma konusunda cesaretini kırmaktadır. Öneride bulunma ise çocuğun kişiliğini tanıma ve bağımsızlığını koruma anlamına gelmektedir.

Sonuçlar; öğretmenlerin emir verme ve öneride bulunmayı kullanırken bu ikisi arasındaki farkı ve bu farklı davranışlarının çocukların görev davranışlarının gelişimi üzerindeki etkilerini bilmeleri yönlerinden önem taşımaktadır.